

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

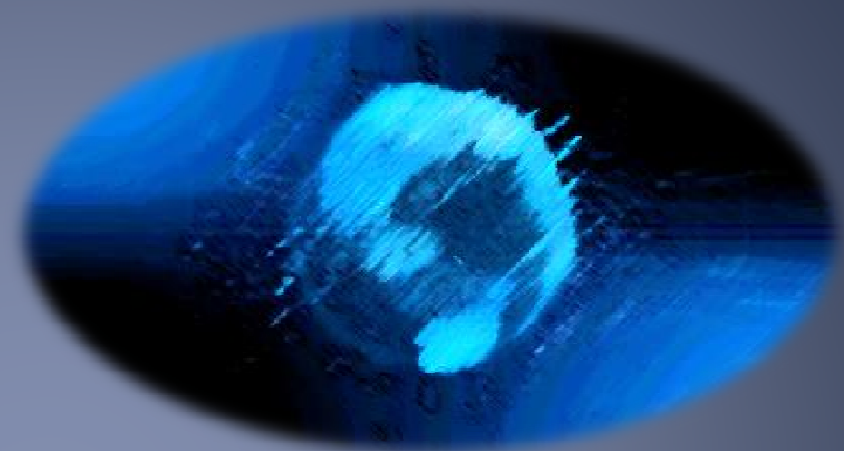
Materiały szkoleniowe dla rodziców

oprac. dr Joanna Łukasiewicz-Wieleba

Struktura materiałów

- Zdolności dzieci w wieku wczesnoszkolnym
- Rozpoznawanie predyspozycji dzieci
- Tworzenie wzbogaconego środowiska domowego
- Wzmożone pobudliwości psychiczne dzieci zdolnych
- Wskazówki
- Bibliografia

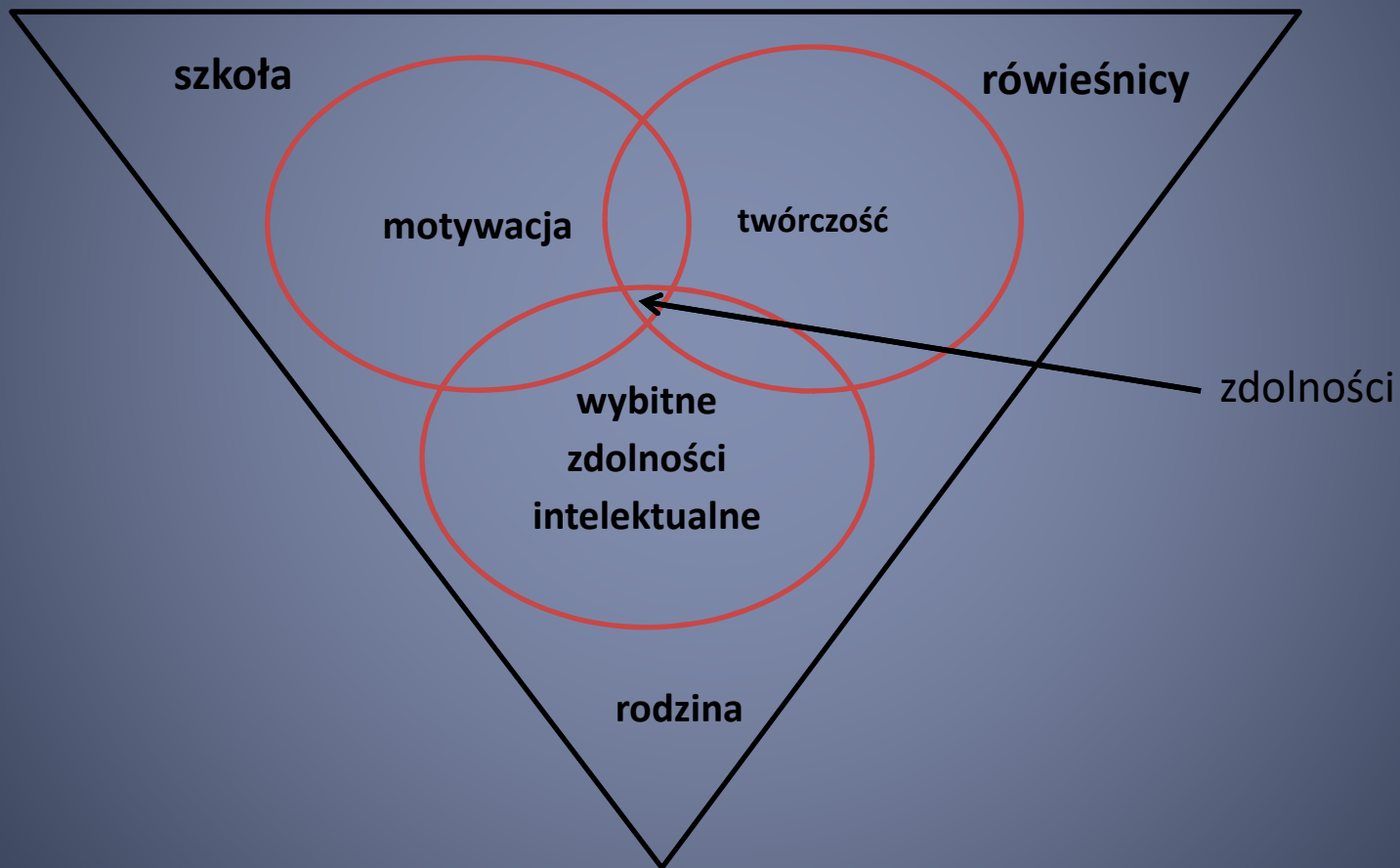

ZDOLNOŚCI

Jospeh Renzulli

- zdolności „wysokich osiągnięć”, tzw. szkolnymi
- zdolności twórczo-produktywne

Model Franza Mönksa

Zdaniem **Tadeusza Lewowickiego** uczeń zdolny to ten, który ma:

- wysoki poziom zdolności ogólnych, inteligencji (II = 120 i więcej);
- wysoki poziom zdolności specjalnych, uzdolnień;
- wysokie osiągnięcia lub możliwości takich osiągnięć w nauce bądź innych
- dziedzinach działalności wartościowej społecznie;
- osiągnięcia oryginalne i twórcze lub możliwość takich osiągnięć (Lewowicki, 1986, s. 62–64).

Cztery grupy cech osób zdolnych (E. Nęcka)

- **Ogólne zdolności poznawcze**, przejawiające się w abstrakcyjnym rozumowaniu, doskonałej pamięci, bogatym słownictwie i wiedzy. Dyspozycje te są możliwe do wykrycia poprzez testy inteligencji.
- **Zdolności specjalne**, nazywane talentami, które ujawniają się między innymi poprzez łatwość uczenia się w konkretnej dziedzinie. Zdolnościom specjalnym nie zawsze towarzyszy wysoki poziom inteligencji ogólnej.
- **Aktywność twórcza**, wyrażająca się łatwością tworzenia nowych pomysłów, oryginalnością, ciekawością poznawczą, otwartością, gotowością do podejmowania ryzyka. Identyfikacja zdolności twórczych jest możliwa między innymi poprzez testy twórczości lub analizę wytworów.
- **Sprawności przywódcze**, związane z umiejętnością negocjacji, wysokim poziomem samooceny, skłonnością do dominacji, ale też do współpracy, poczuciem odpowiedzialności.

H. Gardner wyróżnił następujące inteligencje:

- **logiczno-matematyczna** – osoby o tym typie inteligencji lubią precyzję, myślą abstrakcyjnie, dostrzegają związki przyczynowo-skutkowe, chętnie grupują, tworzą kategorie, porządkują, posługują się kodami, symbolami, liczbami; dziecko takie jest doceniane w szkole w naukach ścisłych;
- **językowa** – osoby posiadające inteligencję językową świetnie posługują się językiem, wzorami, systemami, mają wrażliwość na słowa, metafory, świetnie przekazują informacje, lubią bawić się słowami; w szkole takie dziecko jest doceniane w naukach humanistycznych;
- **przyrodnicza** – osoby o tym rodzaju inteligencji dostrzegają zmiany w świecie przyrody, interesują się roślinami, zwierzętami i zjawiskami przyrodniczymi; dzieci te są w szkole doceniane na przedmiotach przyrodniczych;
- **muzyczna** – osoby z inteligencją muzyczną mają wysoki poziom wrażliwości na dźwięki, poczucie rytmu, rozumienie muzyki, chętnie uczą się poprzez śpiew, grają na instrumentach, zwracają uwagę nie tylko na słowa, lecz także na formę przekazu;
- **przestrzenna** – osoby o tym typie inteligencji posiadają umiejętność myślenia obrazowego, świetnie korzystają z map, diagramów, odtwarzają z pamięci drogę i przestrzeń; mają bogatą wyobraźnię; takie dziecko lepiej się uczy mogąc się przemieszczać i poznawać inne perspektywy oraz korzystając z obrazów;
- **kinestetyczno-cielesna** – osoba z inteligencją kinestetyczno-cielesną ma umiejętności manualne, ceni zmysł dotyku, jest ruchliwa, ma wysokie osiągnięcia w sporcie; szybko uczy się nowych dyscyplin sportowych i je preferuje; chętni łączy ruch z muzyką;
- **interpersonalna** – osoba o inteligencji interpersonalnej posiada łatwy kontakt z ludźmi, ma umiejętności mediacyjne, świetnie się komunikuje, doskonale współpracuje w grupie; planuje, organizuje, kieruje, aktywizuje, często jest przywódcą;
- **intrapersonalna** – osoby posiadające inteligencję intrapersonalną jest autorefleksyjną, o wysokim poziomie wiedzy o sobie i silnym poczuciu wartości, etyka jest dla nich wartością nadrzędną, z zewnątrz wygląda na nieśmiałą i zamkniętą w sobie, lecz chętnie pomaga innym.

W wielu modelach zdolności, szczególnie tych współczesnych, podkreśla się, że **zdolności mają charakter rozwojowy**.

Oznacza to, że w przypadku dzieci możemy mówić jedynie o **potencjale**. Dopiero rozwój tego potencjału, pozytywne oddziaływanie **środowiska** w połączeniu z pożądanymi **cechami osobowości**, mogą doprowadzić do takiego poziomu osiągnięć, który będzie potwierdzał istnienie zdolności

ROZPOZNAWANIE ZDOLNOŚCI DZIECI

Nominacje rodziców są uznanym w nauce sposobem rozpoznawania predyspozycji dzieci. Wynika to z możliwości obserwowania ich w sytuacjach domowych, naturalnych dla nich. Rodzice mogą zobaczyć takie cechy i zachowania, których inne osoby nie mają możliwości zobaczyć.

Dziecko o **zdolnościach intelektualnych**

posiada pojemną i trwałą pamięć, myśli abstrakcyjnie, ma bogate słownictwo, szeroką wiedzę, wcześnie uczy się czytania, ma motywację do uczenia się, jest zaangażowane w poznawanie otoczenia. Chętnie poszukuje problemów i rozwiązuje je, koncentruje się długo na zadaniach, jest wytrwałe, pomysłowe i ciekawe. Dziecko takie może rozwijać się asynchronicznie – przy przyspieszonym rozwoju intelektualnym, może mieć obniżony poziom rozwoju emocjonalnego lub społecznego. Może także, na pewny etapie swojego życia, ukrywać swoje zdolności, by dopasować się do mniej zdolnych rówieśników.

Dziecko o **zdolnościach twórczych**

wykazuje się oryginalności w myśleniu i działaniu: w zabawie lub w konkretnej dziedzinie (np. plastyce, konstruowaniu, muzyce). W różnych koncepcjach twórczości, zwraca się uwagę na postawę twórczą. Na przykład zdaniem Stanisława Popka, na postawę twórczą składają się nonkonformizm i myślenie heurystyczne. Do innych cech należą osób twórczych należą: umiejętność koncentracji, wytrwałość i dyscyplina, ciekawość, pomysłowość, chęć podejmowania wyzwań, otwartość, chęć podejmowania problemów i rozwiązywania ich w sposób oryginalny, bogata wyobraźnia. W przypadku dzieci wskazuje się na istnienie twórczości potencjalnej, tzw. „twórczości przez małe t”, wyrażanej przez spontaniczną twórczość codzienną dziecka.

Dziecko o **zdolnościach muzycznych**

charakteryzuje się potencjałem do uczenia się muzyki. Może on się ujawniać się poprzez poczucie rytmu, predyspozycje fizyczne (praca ucha, posiadanie odpowiednich mięśni, umiejętność wykonywania ruchów niezbędnych do gry na instrumencie), barwę głosu, wysokość tonu, muzykalność, słuch muzyczny, pamięć muzyczną, smak muzyczny, rozumienie i tworzenie muzyki, potrzebę wyrażania siebie poprzez dźwięki, chęć muzykowania.

Dziecko o **zdolnościach plastycznych**

może ujawniać zdolności twórcze lub odtwórcze (Popek, 1985). Dzieci takie posiadają wrażliwość na obrazy, światło, przestrzeń, kształty. Potrafią sprawnie posługiwać się narzędziami, dzięki dobrej koordynacji wzrokowo-ruchowej. Są aktywne twórczo i mają ku temu wysoką motywację. Ich rysunki wykazują się dojrzałością, w porównaniu z rysunkami rówieśników. Zawierają wiele szczegółów, perspektywę, wcześniej rysują człowieka, ich rysunki są realistyczne. Lubią eksperymentować z technikami plastycznymi i potrafią poprzez nie wyrażać swoje myśli i uczucia.

Dziecko o **zdolnościach sportowych**

wykazuje się koordynacją, kondycją i siłą. Własne ciało wykorzystuje jako element ekspresji, panuje nad ciałem, wykazuje refleks, posiada harmonię ruchów. Ma motywację do tego, by uczyć się nowych dyscyplin i uprawiać sport. W zależności od dyscypliny, dzieci te mogą mieć także wysoki poziom umiejętności społecznych, niezbędnych w grach zespołowych. Mają także odpowiednie predyspozycje psychiczne: lubią wysiłek, samodyscyplinę, są wytrwałe, cenią rywalizację. Predyspozycje sportowe dzieci można zaobserwować bardzo wcześnie, nawet w pierwszych miesiącach życia.

Dziecko o **zdolnościach matematycznych**

może szybko uczyć się matematyki lub ma predyspozycje twórcze do uprawiania matematyki (Gruszczyk-Kolczyńska, 2012a). Dzieci, które szybko uczą się matematyki, mają do niej zamiłowanie, są pracowite, wytrwałe, dobrze radzą sobie z organizacją pracy, potrafią długo się koncentrować, lubią wysiłek umysłowy, są odporne na niepowodzenia. Potrafią dostrzegać problemy, analizować strukturę zadania, przetwarzać informacje i generować pomysły, by je rozwiązywać, myślą logicznie, posługują się symbolami matematycznymi, dostrzegają zależności ilościowe, przestrzenne, szybko uogólniają, lubią problemy i zadania stawiające opór, w tym łamigłówki i zadania logiczne.

Nominacje jako sposób rozpoznania potencjału dziecka:

- nominacje rodzicielskie
- nominacje nauczycieli – specjalistów
- autonominacje
- nominacje rówieśnicze

AUTONOMINACJE I NOMINACJE SĄ WAŻNE!
(samospełniające się proroctwo)

Postrzeganie siebie przez dziecko, przekonanie, że jest w czymś dobre często skutkuje podejmowaniem aktywności z oczekiwaniem sukcesu i rozwojem I przeciwnie, przekonanie dziecka, że jest w czymś słabe skutkuje unikaniem aktywności w określonym obszarze i brakiem rozwoju.

Nominacje rówieśnicze wzmacniają przekonanie dziecka odnośnie określonej samooceny.

Przekonanie rodzica i nauczyciela, że dziecko jest dobre w jakiejś dziedzinie zachęca ich do rozwijania uzdolnień dziecka w tym zakresie.

W szczególnych przypadkach przydatna jest diagnoza specjalistyczna w poradni

TWORZENIE WARUNKÓW DO ROZWOJU POTENCJAŁU DZIECKA

Rodzicielskie oddziaływania na rzecz rozwoju potencjału dziecka:

- tworzenie wzbogaconego środowiska domowego
- troska o rozwój emocjonalny i społeczny
- dawanie przykładu
- uczenie wartościowego spędzania wolnego czasu
- wzbudzanie miłości do dziedziny
- poszukiwanie miejsc rozwoju zdolności
- dobra współpraca ze szkołą

WZMOŻONE POBUDLIWOŚCI PSYCHICZNE DZIECI

Wzmożone pobudliwości psychiczne dzieci zdolnych

- **psychomotoryczne** – przejawiają się w gestach, mowie, aktywności fizycznej i chęci podejmowania wysiłku. Osoby o wzmożonych pobudliwościach psychomotorycznych mogą wpadać w pracoholizm, poszukują takich bodźców, które pomogą im rozładować energię, którą posiadają;
- **sensoryczne** – powodujące, że dzieci o tym typie pobudliwości odczuwają bardzo intensywnie bodźce odbierane zmysłami, mają zwiększoną wrażliwość na nie, co może prowadzić do reakcji przesadnych. Mogą cierpieć na bezsенność, trudno im się wyciszyć z uwagi na wielość i intensywność docierających do nich bodźców;

- **wyobrażeniowe** – dzieci o wzmożonych pobudliwościach wyobrażeniowych posiadają bogatą wyobraźnię, są twórcze, odkrywają i poszukują, wymyślają własny świat, mają wiele niepokojów, kochają opowieści i bajki; czasem nie odróżniają prawdy od wyobrażeń;
- **intelektualne** – dzieci o tym rodzaju wzmożonych pobudliwości pragną wiedzy, chcą wszystko wiedzieć i rozumieć, łatwo się koncentrują, mają wiele pasji, dobrze planują, myślą niezależnie i krytycznie;
- **emocjonalne** – osoby charakteryzujące się tym typem pobudliwości są bardzo empatyczne, odczuwają i czują się odpowiedzialne, przeżywają niepokoje innych, przywiązują się do ludzi i miejsce, mają wielką wrażliwość na krzywdę, wpadają w skrajne, bardzo intensywne emocje; dzieci o tym typie wzmożonej pobudliwości mogą wycofywać się z kontaktów społecznych by ograniczyć intensywność przeżyć.

WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW

Drogi Rodzicu

- Zadbaj o dobrą atmosferę w domu, o poczucie bezpieczeństwa, przynależności dziecka do rodziny; unikaj etykietowania dziecka (jesteś zdolny), by nie tworzyć w nim przekonania, że jest kochane za zdolności a w rodzeństwie nie wzbudzać zazdrości; dbaj o dobre relacje pomiędzy rodzeństwem;
- Stwórz zasady które obowiązują wszystkich domowników, określ konsekwencje ich nieprzestrzegania i stosuj się; dziecko potrzebuje ram, w których będzie widziało jak ważne jest stosowanie się do zasad; uleganie dziecięcym manipulacjom pozbawia je poczucia bezpieczeństwa – dziecko nie jest dorosłym, nawet jeżeli mówi mądrym językiem i rozumie zaawansowane teorie;
- Pozwól dziecku na własną twórczość – wyznacz mu miejsce, w którym może realizować swoje pomysły i eksperymentować; naucz, jak dbać o porządek; pozwól mu na samodzielność, by mogło się skoncentrować i rozwiązywać ważne dla niego problemy;
- Interesuj się nauką dziecka i tym, co dzieje się w szkole; pomagaj, jeżeli dziecko tego potrzebuje, ale nie wykonuj pracy za nie; naucz dziecko systematyczności – im starsze dziecko, tym większe wymagania są przed nim stawiane – bez systematyczności nie poradzi sobie w przyszłości z nauką;
- Wyznacz dziecku obowiązki domowe, by uczyło się odpowiedzialności i sprawczości; kontroluj ich wykonywanie, włączaj do aktywności innych domowników – wspólna praca buduje wspólnotę i poczucie przynależności;

Drogi Rodzicu

- Zapewnij dziecku dostęp do potrzebnych przedmiotów, które są wartościowe i pozwalają na rozwój, ucz jak korzystać z dostępnych źródeł wiedzy, wskaż na wartościowe źródła informacji, dyskutuj o problemach dziecka, o książkach i filmach, o przeżyciach i niepokojach; dziecko bardzo szybko dorasta – jeżeli nauczy się ufać ci od wczesnych lat, będzie zwracało się do ciebie z problemami i prośbą o pomoc, wiedząc, że znajdzie w tobie wsparcie;
- Twórz razem z dzieckiem – znajdź czas, by wspólnie rysować, śpiewać, uprawiać sport, wymyślajcie razem bajki i opowiadania, róbcie eksperymenty; pomimo braku czasu, wykorzystuj okazje do tego, by wspólnie z dzieckiem spędzać czas;
- Zachęcaj dziecko do sportu – dziecko „niewybiegane” nie będzie w stanie skupić się na nauce; sport pozwala na lepsze funkcjonowanie mózgu i utrzymanie zdrowego ciała, szczególnie u dzieci w młodszym wieku szkolnym;
- Pokazuj dziecku, że posiadasz własne pasje, że uczysz się, że szukasz informacji – pomaga mu to zrozumieć, że sama szkoła nie zapewnia całej wiedzy, która potrzebna jest w życiu, a nauka to proces całościowy;
- Bądź przykładem – to w jaki sposób zachowujesz się wobec ludzi, dziecko przejmie jako wzorzec; jeżeli narzekasz na nauczycieli, nie oczekuj, że dziecko będzie ich lubiło i ceniło; jeżeli okłamujesz dziecko – ono także będzie to robiło; jeżeli całe popołudnie oglądasz seriale – ono uzna to za wartościowe;

Drogi Rodzicu

- Pokaż dziecku jak efektywnie wypoczywać; jeżeli dziecko lubi gry komputerowe – nie zabraniaj, ale stwórz zasady regulujące, ile czasu może na nie poświęcić; pokaż, że obowiązki są ważniejsze niż przyjemności – wskaż, w jaki sposób planować pracę, by mieć czas na obowiązki i przyjemności;
- Pozwól dziecku się ponudzić, w tym czasie może mieć nowe pomysły, które pozwolą mu rozwiązać ważne dla niego problemy;
- Zapisując dziecko na zajęcia dodatkowe, zadbaj o to, by nie wypełniały całego czasu wolnego – dziecko musi mieć czas swój, dla siebie, by mogło nauczyć się rozumieć siebie i świat;
- Pokaż dziecku związek pomiędzy pracą, systematycznością, wysiłkiem a osiągnięciami. Ucz tego, że ma ono wpływ na swoje osiągnięcia.
- Jeżeli masz wysokie aspiracje wobec dziecka, postaraj się ocenić wspólnie ze specjalistami, czy dziecko jest w stanie im sprostać; pokaż dziecku, że jest kochane nie za sukcesy, lecz za to, że jest.

Drogi Rodzicu od Ciebie bardzo wiele zależy!

WYBRANE POZYCJE BIBLIOGRAFICZNE

- Dweck, C.S. (2017). Nowa psychologia sukcesu. Wydawnictwo MUZA S.A.
- Gardner, H. (2002). Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce. Poznań: Media Rodzina.
- Gardner, H. (2009). Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce. Warszawa: MT Biznes.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E. (2012a). W jakim zakresie model uzdolnień matematycznych W.A. Krutieckiego odnosi się do starszych przedszkolaków i małych uczniów. W: (red.) E. Gruszczyk-Kolczyńska, O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Książka dla rodziców i nauczycieli. Warszawa: Nowa Era, s. 29–34.
- Lewis, G. (1998). Jak wychować utalentowane dziecko. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS.
- Lewowicki, T. (1986). Kształcenie uczniów zdolnych. Warszawa: WSiP.
- Limont, W. (2010). Uczeń zdolny: jak go rozpoznać i jak z nim pracować. Gdańsk: GWP.
- Limont, W. (2013a). „Stań na ramionach gigantów” czyli uczeń zdolny jako problem wychowawczy. Psychologia Wychowawcza, 3, s. 125–138.
- Łukasiewicz-Wieleba, J. (2018). Rozpoznawanie potencjału oraz wzmocnienia i ograniczenia rozwoju zdolności dzieci w narracjach rodziców. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Nęcka, E. (2001). Psychologia twórczości. Gdańsk: GWP.
- Nęcka, E. (2003). Inteligencja. Geneza. Struktura. Funkcje. Gdańsk: GWP.
- Piechowski, M.M. (2015). „Jak ptak, wysokim lotem”: wzmożone pobudliwości psychiczne u osób zdolnych. Psychologia Wychowawcza, 8, s. 122–137.
- Popek, R. (1985a). Psychologiczna analiza uzdolnień plastycznych młodzieży. W: (red.) S. Popek, Twórczość artystyczna w wychowaniu dzieci i młodzieży. Warszawa: WSiP, s. 157–175.